

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра англійської філології і перекладу**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ОПАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ**

з дисципліни «Вступ до мовознавства»

**Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність: 035 «Філологія»
Спеціалізація: 035.04
«Германські мови та літератури (переклад включно)»**

Укладач:

канд. філол.н., доц. Єнчева Г. Г.

Методичні рекомендації розглянуті та схвалені
на засіданні кафедри англійської філології і
перекладу

Протокол № ____ від «__» ____ 2017 р.

Завідувач кафедри _____ Сидоренко С. І.

**Методичні рекомендації
з самостійної роботи студентів з опанування навчального матеріалу
з дисципліни «Вступ до мовознавства»**

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Зміст СРС над конкретною дисципліною визначається робочою навчальною програмою з цієї дисципліни, навчально-методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

З навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства» самостійна робота студентів передбачає:

- опанування лекційного матеріалу;
- самостійне вивчення теоретичних питань програми, що винесені на самостійне вивчення;
- підготовку до написання поточних тестів та модульної контрольної роботи.

Теоретичні питання, що винесені на самостійне вивчення:

1. Генеалогічна класифікація мов. Використання порівняльно-історичного методу.
2. З історії генеалогічної класифікації мов.
3. Індоевропейська мовна сім'я.
4. Слов'янські мови.
5. Романські мови. Поняття “народна латина”.
6. Германські мови.
7. Тюркська мовна сім'я.
8. Географія мов різного типу. Поняття лінгвістичної карти. Лінгвістична карта світу.
9. Типологічна (морфологічна) класифікація мов.
10. Флективні мови: мови аналітичного, синтетичного ладу.
11. Ізольюючі (кореневі) мови, аглютинативні мови, інкорпуючі (полісинтетичні) мови.
12. Фінно-угорська мовна сім'я.

Рекомендована література:

1. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства / Ю. Карпенко. – К. : Академія, 2006. – 336 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид., стер. – Київ : Акдемія, 2014. – 302 с. – Бібліогр. : с. 300–302.
3. Левицький А.Е. Вступ до мовознавства. Навчальний посібник / Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 104 с.
4. Юшук І.П. Вступ до мовознавства / І.П. Юшук. – К. : Рута, 2000. – 128 с.

Питання для самоконтролю

Шановні студенти, перевірте себе. Якщо Ви знаєте відповіді на ці запитання, Ви готові до написання модульної контрольної роботи з навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства».

Мовознавство як наука

1. Дайте визначення мовознавства.
2. У чому полягає різниця між конкретним і загальним мовознавством?
3. Які лінгвістичні дисципліни виділяють у межах загального мовознавства?
4. Чим різняться теоретичне і прикладне мовознавство?
5. У якому стосунку перебуває «Вступ до мовознавства» до «Загального мовознавства»?
6. Назвіть основні проблеми «Вступу до мовознавства».
7. З якими суспільними науками пов'язане мовознавство, і в чому полягає цей зв'язок?
8. З якими природничими науками пов'язане мовознавство? Які науки виникли на стику мовознавства і природничих наук?
9. Розкрийте взаємозв'язок і мовознавства й філософії.
10. Дайте визначення терміна метод. У яких значеннях вживається термін метод у мовознавчій літературі?
11. Назвіть основні методи дослідження мови.
12. Розкрийте суть і завдання описового методу. Де цей метод знайшов практичне застосування?

13. Що є об'єктом дослідження порівняльно-історичного методу? Які прийоми використовує порівняльно-історичний метод? Які праці створено на основі цього методу?
14. Чим зіставний метод відрізняється від порівняльно-історичного? Яке практичне застосування має зіставний метод?
15. Яка мета структурного методу? В яких методиках реалізується структурний метод? Чим структурний метод відрізняється від описового? Що в них спільне?
16. Розкрийте методуку дистрибутивного аналізу.
17. Що таке аналіз за безпосередніми складниками? Де його застосовують?
18. У чому суть трансформаційного аналізу?
19. До вивчення яких мовних одиниць застосовують компонентний аналіз? Розкрийте його суть та практичне значення .
20. Які ще методи використовують у лінгвістичних дослідженнях?

Природа, сутність, функції та будова мови

1. Які погляди на природу мови відомі в науці?
2. Доведіть, що мова є суспільним, а не біологічним чи психічним явищем.
3. Назвіть основні функції мови. Охарактеризуйте їх.
4. Розкрийте зв'язки мови із суспільством.
5. Що таке мовна політика? Яких мовних сфер торкається мовна політика?
6. У яких взаємозв'язках перебувають мова і народ ; мова й індивід; мова і класи та інші соціальні групи ; мова і надбудова?
7. Що таке професійна і територіальна диференціація мови?
8. Що розуміють під літературною мовою? Якими рисами характеризується літературна мова? Чим вона відрізняється від загально-народної мови?
9. Які стилі літературної мови ви знаєте?
10. У яких взаємозв'язках перебувають мова і мислення? Чи є мова єдиним засобом мислення? Який тип мислення пов'язаний із мовою?
11. Дайте визначення знака. Доведіть , що мова є однією із знакових систем.
12. Що в мові є знаком?
13. Чим відрізняється мова як знакова система від інших (штучних) знакових систем?
14. Як розрізнити мову і мовлення? Яке практичне значення має розмежування мови і мовлення?
15. Дайте тлумачення термінів система і структура? Доведіть , що мова є системною .
16. Охарактеризуйте структуру мови. Назвіть основні мовні одиниці. Які лінгвістичні дисципліни вивчають різні рівні мовної структури?
17. Дайте визначення термінів синхронія і діахронія. У яких випадках виправданий суто синхронічний, а в яких суто діахронічний підходи до вивчення мови? Чим відрізняються синхронія і діахронія від статичної й динамічної?

Походження і розвиток мови

1. У чому різниця між походженням мови загалом і походженням конкретної мови?
2. Розкрийте суть звуконаслідувальної гіпотези походження мови. Чому ця гіпотеза неприйнятна?
3. У чому суть звукосимволічної гіпотези походження мови? Хто її висунув, і хто підтримував?
4. Розкрийте вигуківу гіпотезу походження мови. У чому її бездоказовість?
5. Які факти заперечують гіпотезу соціального договору?
6. Де і коли виникла гіпотеза трудових вигуків? У чому її неспроможність?
7. Розкрийте суть гіпотези жестів. Чому ця гіпотеза є непереконливою?
8. У чому полягає гіпотеза походження мови Ф. Енгельса?
9. Як ви ставитеся до гіпотез інопланетного і божественного походження мови?
10. Які теорії лінгвогенезу ви знаєте? До якої теорії ви схиляєтеся?
11. Що означає «об'єктивний характер законів розвитку мови»?
12. Які причини викликають зміни в мові? Наведіть приклади мовних змін, зумовлених зовнішніми причинами; внутрішньомовними причинами.
13. Що таке диференціація та інтеграція мов?
14. До чого може призвести контактування мов?
15. Що таке піджини і креольські мови? Що спільне і відмінне між ними?

16. Що таке схрещення мов? Як називаються сліди переможеної мови в мові-переможниці? Чому на їх позначення вживаються два різні терміни? Від чого це залежить?

17. Чи з однаковою швидкістю змінюються різні рівні мовної структури? Яка специфіка розвитку кожного з рівнів?

Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація

1. Скільки мов тепер існує у світі? Чому не можна точно встановити кількість мов?
2. За якими параметрами розрізняють мови світу? Наведіть до кожного розрізнення приклади.
3. За якими критеріями визначається спорідненість мов?
4. Що таке генеалогічна класифікація мов?
5. На основі якого методу створена генеалогічна класифікація мов?
6. Назвіть учених, які заклали основи порівняльно-історичного мовознавства.
7. Визначте поняття мовної сім'ї. Скільки мовних сімей є у світі?
8. Назвіть основні мовні сім'ї.
9. На які групи поділяють індоєвропейську мовну сім'ю?
10. Охарактеризуйте слов'янські, германські та романські мови за генеалогічною класифікацією
11. Які групи індоєвропейських мов представлені однією мовою?
12. Назвіть першу індоєвропейську мову з писемною фіксацією. До якої групи вона входить?
13. Дайте генеалогічну характеристику кавказьких, фінно-угорських та семіто-хамітських мов.
14. Що таке макросім'я мов?
15. У чому суть ностратичної гіпотези? Як її можна пов'язати з проблемою походження мови?
16. До яких сімей, груп і підгруп належать такі мови: санскрит, абхазька, баскська, українська, туркменська, італійська, ірландська, угорська, аварська, чуваська, тамільська, ескімоська, калмицька, марійська, фінська, португальська, пруська, датська, польська, киргизька, бенгалі, в'єтнамська, циганська, румунська, курдська, їдиш, тохарська, албанська, половецька, чукотська, англійська, іспанська, чеська, вірменська, литовська, македонська?

Слово та його значення

1. Що вивчає лексикологія?
2. Що є предметом загальної, конкретної, історичної та зіставної лексикології?
3. З яких наукових дисциплін складається лексикологія в її широкому тлумаченні?
4. Дайте визначення слова. Чому важко дати визначення слова?
5. Чим відрізняється слово від морфеми і словосполучення?
6. Назвіть основні ознаки слова.
7. Як класифікуються слова за способом номінації?
8. У чому полягає різниця між термінами слово і лексема?
9. Дайте визначення лексичного значення слова.
10. Із яких компонентів складається лексичне значення?
11. У які типи відношень вступає слово?
12. Розкажіть про співвідношення слова і поняття.
13. Що таке денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова?
14. Які значення розрізняють за характером їх відношення до позначуваного об'єкта?
15. Які значення виділяють за їх синтагматичною зумовленістю? Проілюструйте кожен із різновидів значень конкретними прикладами.

Лексика і фразеологія

1. Що таке полісемія? У чому відмінність вживання однозначних слів від багатозначних?
2. Як виникає полісемія? У чому відмінність між прямим і переносним значенням слова?
3. Які типи перенесення значень ви знаєте? Охарактеризуйте їх і наведіть приклади. Чим відрізняється переносне значення слова від okazіонального значення слова?
4. Що таке розширення і звуження значення? Чи збігається поняття широкого значення з поняттям багатозначності?
5. Дайте визначення омонімів. Зіставте явище полісемії й омонімії. Що зближує і що розрізняє полісемію й омонімію?
6. Які різновиди омонімів існують у мові? Наведіть приклади гетерогенних омонімів.
7. Назвіть суміжні з омонімією явища. Кожне з них проілюструйте прикладами української мови та іноземної мови, яку ви вивчаєте.

8. Яка роль омонімів у мовленні?
9. Що таке синонімія? Які є типи синонімів? Які різновиди часткових синонімів ви знаєте?
10. Що таке синонімічний ряд? Чим визначається входження слів в один синонімічний ряд? Як називається перше (стрижневе) слово синонімічного ряду?
11. Які різновиди синонімії ви знаєте?
12. Яку роль відіграють синоніми у мовленні?
13. Охарактеризуйте явище антонімії. Назвіть чотири типи антонімів.
14. У чому спільність і відмінність синонімії й антонімії?
15. Яка стилістична роль антонімів?
16. Що таке гіперо-гіпонімія? Чому гіперо-гіпонімію називають квазісинонімією?
17. Охарактеризуйте явище лексичної конверсії. Що спільне і що відмінне є в конверсивах і антонімах?

Лексико-семантична система мови

1. Обґрунтуйте системність лексичної семантики.
2. На чому ґрунтується системність лексики?
3. Які різновиди парадигматичних відношень існують у лексико-семантичній системі?
4. Що таке лексико-семантичне поле?
5. На чому базується зв'язок між лексико-семантичними полями? Як ви розумієте вираз безперервність семантичного простору мови?
6. Розкажіть, у чому полягає специфіка лексико-семантичних полів у різних мовах.
7. Якою є структура лексико-семантичного поля?
8. Як ви розумієте вираз польова структура лексико-семантичної системи?
9. Який ще вимір системності лексичної семантики, крім парадигматичного, ви знаєте?
10. На які групи ділиться лексика за вживаністю?
11. Які слова належать до активної лексики?
12. Назвіть групи слів, що входять до пасивної лексики?
13. Розкрийте зміст термінів професіоналізм, діалектизм, екзотизм, жаргонізм, арготизм.
14. Що таке табу й евфемізми?
15. Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
16. Назвіть основні групи слів, що входять до лексики високого стилю і лексики низького стилю.
17. Дайте визначення терміна. Назвіть основні ознаки терміна.
18. Для чого потрібно знати стилістичну класифікацію лексики?

Історичні зміни словникового складу мови

1. Розкрийте причини історичних змін у лексиці.
2. Які слова називають архаїзмами? Яка відмінність між власне архаїзмами й історизмами?
3. Назвіть групи лексичних архаїзмів.
4. Що таке семантичні архаїзми?
5. Які слова називають неологізмами? Які різновиди неологізмів ви знаєте? Що таке авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
6. Розкрийте причини лексичних запозичень.
7. Яка різниця міжлексичними запозиченнями і кальками?
8. Опишіть шляхи та способи запозичень.
9. Яких змін зазнають запозичувані слова при їх адаптації в мові?
10. Які конкретно мови є найпотужнішими джерелами лексичних запозичень?
11. Що означає слово пуризм? Як потрібно ставитися до іншомовних запозичень?
12. Що таке історична лексикологія?
13. Дайте визначення етимології.
14. Що розуміють під внутрішньою формою слова?
15. Як називається втрата словом своєї внутрішньої форми?
16. Як ви розумієте термін наукова етимологія? Назвіть принципи наукової етимології.
17. Що таке народна (побутова) етимологія? Чим вона відрізняється від наукової етимології?

Фразеологія

1. Дайте визначення фразеології.
2. Назвіть основні ознаки фразеологізму.
3. Що зближує фразеологізм зі словом.
4. Що зближує і що різнить фразеологізм і вільне словосполучення?
5. Як виникають фразеологізми?
6. У чому виявляється національна специфіка фразеології?
7. Які типи фразеологізмів ви знаєте?
8. Дайте визначення фразеологічних зрощень.
9. Чим різняться фразеологічні єдності від фразеологічних зрощень?
10. Що таке фразеологічні сполучення? Розкрийте їх природу і специфіку.
11. Які є підстави вважати фразеологізмами крилаті вирази, що мають форму речення?

Лексикографія

1. Що таке лексикографія?
2. Що є предметом теоретичної лексикографії?
3. Які функції виконує практична лексикографія?
4. На які два типи діляться всі словники?
5. Яка відмінність між енциклопедичними і лінгвістичними словниками?
6. Які енциклопедичні словники ви знаєте?
7. Назвіть основні словники лінгвістичних термінів.
8. На які дві групи поділяються лінгвістичні словники?
9. Перелічіть типи одномовних словників.
10. Розкажіть, які тлумачні словники ви знаєте. Охарактеризуйте їх.
11. Що таке конкорданси?
12. Назвіть відомі вам історичні й етимологічні словники.
13. Для чого потрібні частотні й зворотні словники?
14. Охарактеризуйте відомі вам ідеографічні словники.
15. Які різновиди перекладних словників ви знаєте? Назвіть найбільш важливі перекладні словники, що вийшли в Україні.

Граматика

1. Дайте визначення граматики.
2. Які різновиди граматики ви знаєте?
3. З яких розділів складається граматика? Дайте визначення цих розділів.
4. Що є предметом морфології і синтаксису?
5. Яке місце в структурі мови займає граматика? Обґрунтуйте свою відповідь.
6. Що таке граматичне значення? Чим воно відрізняється від лексичного?
7. Які типи граматичних значень ви знаєте?
8. Дайте визначення граматичної категорії.
9. Як класифікують граматичні категорії?
10. Назвіть і охарактеризуйте основні граматичні категорії.
11. Що таке лексико-граматичні розряди (категорії)? Чим вони різняться від граматичних категорій?

Морфема і словоформа

1. Дайте визначення морфеми й обґрунтуйте його.
2. Як ви розумієте вираз варіювання морфем? Як називаються варіанти морфем?
3. Які типи значень властиві морфемам? Підкріпіть свою відповідь конкретними прикладами.
4. На які два види поділяються всі морфеми?
5. Назвіть різновиди сегментних морфем. До кожного різновиду наведіть приклади.
6. Що таке суперсегментні морфеми?
7. Як класифікуються морфеми з функціонального погляду?
8. Як називається розділ мовознавства, який вивчає морфеми?
9. Чим відрізняється морфемний аналіз від словотворчого?
10. Що таке граматична форма слова?
11. Наведіть приклади синтетичних і аналітичних форм слова. Прокоментуйте їх.

Частини мови

1. Дайте визначення частин мови.
2. Які основні критерії виділення частин мови ви знаєте? Розкрийте зміст кожного критерію.
3. Які допоміжні критерії використовують для визначення слів за частинами мови?
4. У чому полягає проблема провідного критерію?
5. Чи можна один і той самий критерій використовувати як провідний для класифікації слів за частинами мови в різних мовах? Обґрунтуйте свою відповідь.
6. Де зародилося вчення про частини мови?
7. Звідки бере свій початок європейська традиція класифікації слів за частинами мови?
8. Що розуміли під частинами мови в Давній Греції?
9. Чим різниться класифікація частин мови В.В. Виноградова від традиційної?
10. Чи можливо побудувати однакову для всіх мов систему частин мови?
11. У чому полягає специфіка частин мови в різних мовах світу?
12. Охарактеризуйте частини мови, вказуючи на їх основні ознаки.

Словосполучення і речення

1. Яку синтаксичну конструкцію називають словосполученням?
2. Поясніть, що таке валентність. Як валентність реалізується у будові словосполучень і речень?
3. Як називають синтаксис, який вивчає словосполучення?
4. Чим синтаксичні словосполучення відрізняються від фразеологічних?
5. Які питання теорії словосполучення є дискусійними?
6. На які групи поділяються словосполучення за структурою?
7. Назвіть типи словосполучень у залежності від головного (стрижневого) слова. Наведіть приклади на кожен тип.
8. Назвіть основні види словосполучень за характером виражених у них синтаксичних відношень.
9. Назвіть синтаксичні зв'язки між словами у словосполученні та реченні, які існують у мовах світу. Скажіть, у яких мовах поширені ті чи інші засоби синтаксичного зв'язку.
10. Що спільного і відмінного є в узгодженні і керуванні, узгодженні і координації, в керуванні й координації, в тяжінні й узгодженні, в тяжінні й керуванні?
11. Якими засобами здійснюється прилягання?
12. Які, на вашу думку, є підстави розглядати інкорпорацію, замикання й ізафет як типи синтаксичного зв'язку?
13. Наведіть визначення речення і зіставте їх. Які аспекти і властивості речення в них відбиті?
14. Назвіть основні властивості речення, які його відрізняють від інших структурних одиниць мови.
15. Розкажіть про співвідношення речення і судження.
16. Які два аспекти виділяють у реченні? Яким терміном називають речення, коли його розглядають як одиницю мовлення?
17. Назвіть граматичні ознаки речення. Поясніть, що таке предикативність, із яких елементів вона складається і якими засобами виражається.
18. Яка роль інтонації в оформленні речення?
19. Що таке комунікативний тип речення? Які комунікативні типи речень ви знаєте?
20. На які типи поділяються речення за структурою? Назвіть структурні типи простого речення.
21. У чому різниця між односкладними і двоскладними реченнями?
22. Що таке структурна схема речення?
23. Поясніть, що таке актуальне членування речення. Які засоби актуального членування речення використовуються в мовах світу? Наведіть конкретні приклади.
24. Які спільні й відмінні ознаки мають речення української мови і тієї іноземної мови, яку ви вивчаєте?